

**Stanovení míry
obtěžování obyvatelstva
pachovými látkami
pomocí dotazníkových metod**

Lenka Janatová

Český hydrometeorologický ústav

pobočka Ústí n.L.

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Jednou z oblastí, které se věnuje pozornost v souvislosti s působením znečišťujících látek ve venkovním ovzduší na člověka, je **působení pachových látek**.

- **Definice zdraví dle WHO (Světové zdravotnické organizace):**
„zdraví je stav obecné fyzické, psychické a sociální pohody, ne pouhá absence nemoci či vady“.
- V souladu s uvedenou definicí zdraví je obtěžování pachovými látkami nežádoucím ovlivněním zdraví obyvatel.

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Problematika působení pachových látek

patří do disciplíny zabývající se kvalitou ovzduší, vybočuje však svou podstatou z rámce jednoduše zjistitelných objektivně měřitelných fyzikálně-chemických parametrů kvality ovzduší, jakým je zjišťování imisní koncentrace a atmosférické depozice znečišťujících příměsí.

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Vnímání pachových látek

objektivní faktory vnímání pachových látek

- emise pachových látek
- meteorologické podmínky
- konfigurace terénu

subjektivní faktory vnímání pachových látek

- pohlaví
- věk
- prodělané nemoci
- kuřáctví
- sociální pohoda, ...

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

V současnosti se obtěžováním obyvatelstva zápachy věnuje hlavně Zákon o ochraně ovzduší (Zákon č. 86/2002 Sb.)

V § 10 tohoto zákona se konstatuje, že **vnášení pachových látek ze stacionárních zdrojů do ovzduší nad míru způsobující obtěžování obyvatelstva není dovoleno a že prováděcí právní předpis stanoví přípustnou míru obtěžování a způsob jejího zjišťování.**

Prováděcím právním předpisem je Vyhláška 356/2002Sb.

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Přípustná míra obtěžování zápachem

Imisní limit pro obtěžování zápachem

je překročen, jestliže je zápach vnímán jako obtěžující

- u více než 5% sledované populace žijící ve městě vybrané náhodným výběrem po více než 2% sledované doby
- více než 15% sledované populace žijící na venkově vybrané náhodným výběrem po více než 10% sledované doby

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Způsoby zjišťování míry obtěžování obyvatelstva jsou podle Přílohy č. 7 k Vyhlášce č. 356/2002 Sb. jmenovány jako metody měření pachů :

- olfaktometrická metoda
- měření v pachové stopě
- metoda statistického zjišťování a hodnocení obtěžování zápachem
- metoda místního šetření na základě statistiky stížností

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Olfaktometrická metoda

Princip: vybranému týmu posuzovatelů jsou předkládány vzorky vzduchu, ve kterém je ve známém poměru smíšen neutrální bezpachový vzduch a testovaný vzduch obsahující pachové látky. Zařízení umožňující toto zkoumání se nazývá OLFAKTOMETR. Pachová koncentrace posuzovaného vzorku je vyjádřena jako násobek jedné pachové jednotky.

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Měření v pachové stopě

Tento způsob vychází z měření časového podílu působení pachu v určených stanovištích a lokalitách (v geometrické síti nebo pachové stopě).

Posuzovatel přichází na určené stanoviště a provádí hodnocení kvality venkovního ovzduší vdechováním ovzduší po určitou dobu.

Tato metoda je vhodná pro určení okamžitého stavu

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Shromažďování údajů o stížnostech na obtěžování pachem

- jednoduchý nejméně náročný způsob
- dobrý ukazatel náhlých a nepředvídatelných událostí, např. provozních havárií podniků
- nové stížnosti - ukazatel změny v lokalitě
- neposkytují reprezentativní obraz o obtěžování cílové skupiny obyvatel pachem
- odpovědi ano/ne - nelze stanovit intenzita ani doba obtěžování

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Metoda statistického zjišťování a hodnocení obtěžování zápachem

- systematické jednorázové dotazování náhodného vzorku obyvatel žijících ve sledované oblasti pomocí dotazníků pro určení míry obtěžování pachem
- systematické opakované dotazování panelového vzorku obyvatel pro stanovení četnosti určité míry obtěžování pachem

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Systematické jednorázové dotazování panelového vzorku obyvatel

- metoda situaci popíše přesněji a eliminuje tzv. věčné stěžovatele
- metoda je vhodná pro popis počitků obtěžování pachem shromážděných respondentem za delší dobu
- metoda není vhodná pro popis reálných změn míry tohoto obtěžování v nějakém časovém období
- vybraný vzorek obyvatel
- výsledkem je odstupňované hodnocení
- nelze určit, zda je překročen imisní limit

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Systematické opakované dotazování panelového vzorku obyvatel

- metoda umožňuje získat celkový profil obtěžování pachem a jeho časový průběh
- nedochází ke ztrátě informace o jednotlivých pachových epizodách.
- záznamy jednotlivých respondentů jsou méně ovlivněny vnějšími vlivy
- respondenti jsou dotazováni pravidelně a společně s ostatními a to umožňuje ověření pravdivosti jejich záznamů
- lze zvolit časový interval pozorování (krátkodobé, dlouhodobé i periodicky se opakující)
- metoda náročná na čas i finance

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Signál o zvýšené pachové zátěži

způsob zjištění pachové zátěže obyvatel

dle cíle, který očekáváme zjistit (zjistit zdroj zápachu,
překračování imisního limitu, hodnocení účinnosti
zaváděných nápravných opatření)

provést průzkum

(objednat si průzkum u organizace, zabývající se touto
činností)

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Výběr lokality

oblast s imisní zátěží – území s předpokládaným výskytem významných imisních obsahů pachových látek

sledovaná oblast – ta část území, kde je průzkum prováděn

sledované zóny – části sledované oblasti

referenční zóna - oblast srovnávací, kontrolní, ležící vně sledované oblasti

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Časové aspekty šetření

- odlišně vymezené časové období
  - jednorázové
  - krátkodobé (2 – 3 měsíce)
  - dlouhodobá varianta – 12 až 14 měsíců
  - různé varianty – např. periodické

Délka sledovaného období

- podle charakteru zdroje a emisí
- podle způsobu a případné sezónnosti výroby

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Počet respondentů

pouze doporučený počet dle velikosti sledované oblasti
(resp. dle počtu obyvatel v oblasti)

méně než 500 obyvatel	10%, nejméně 10 osob
500 až 5000 obyvatel	minimálně 50 osob
více než 5000 obyvatel	1% populace

- Obvyklá návratnost (počet kladných reakcí na výzvu ke spolupráci) 10 – 15%

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Výběr a činnost respondentů

- vybraná skupina obyvatel (čichový panel) – bydlící ve sledovaných a referenčních zónách, splňující podmínky reprezentativnosti (věk, pohlaví, dosažené vzdělání)
- oslovující dopis
- výběr respondentů
- instruktáž
- anketní lístky, popř. tabulka deníkové formy
- informovanost respondentů (motivace)

Otázky pro respondenty musí být jednoduché, srozumitelné, jasně formulované a snadno zodpověditelné. Stupnice musí být dostatečně citlivá a musí přinášet spolehlivé výsledky.

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Dotazníky - dle normy 83 5030 a Vyhlášce 356/2002 Sb.

Intenzita obtěžování - Stupně obtěžování a váhové faktory

0.	Zcela bez čichového vjemu	0
1.	Pach blízký prahové detekci pachu	0
2.	Slabý neobtěžující pach	25
3.	Obtěžující pach	50
4.	Silně obtěžující pach	75
5.	Nesnesitelný pach	100

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Související měření

(pro dlouhodobé systematické pozorování)

- meteorologické měření – směr a rychlost větru – vhodné při lokalizaci a identifikaci zdroje emisí pachových látek

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Výsledek průzkumu

Systematické jednorázové dotazování panelového vzorku obyvatel

- lokalizace a identifikace emisí pachových látek
- hodnocení účinnosti zaváděných nápravných opatření
- míra obtěžování obyvatelstva
- doplňující informace

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Výsledek průzkumu

Systematické opakované dotazování panelového vzorku obyvatel

- míra obtěžování obyvatelstva zápachem (překročení imisního limitu)
- příp. lokalizace a identifikace emisí pachových látek
- doplňující informace

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Naše zkušenosti s průzkumem pomocí dotazníkových metod

- na objednávku MŽP ČR
- potřeba zmapovat imisní zátěž obyvatelstva zápachy v příhraniční oblasti
- podklady pro jednání se zástupci SRN, kde se vyskytovaly stížnosti na zápachy, jejichž původ byl údajně v České republice

1. Měření benzenu, identifikace zapáchajících látek a objektivizace pachů

čichovým panelem v česko-německé příhraniční oblasti (2001 - 2002)

- systematické dlouhodobé šetření
- 20 respondentů v příhraniční oblasti v okrese Most
(10 respondentů ve městě a 10 na venkově)
- 4 měsíce denní pozorování

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Naše zkušenosti s průzkumem pomocí dotazníkových metod

2. Průzkumová studie pachové zátěže obyvatelstva v příhraniční oblasti se SRN v západním Krušnohoří, Smrčinách a severní části Českého lesa (2003)

- systematické jednorázové šetření
- příhraniční oblast - okres Cheb, Sokolov a Karlovy Vary
- 5700 dotazníků (14% obyvatel), návratnost 8,1 %

Výsledky šetření:

- nejčastější příčinu obtěžování : domácí vytápění, automobilová doprava, zemědělství
- frekvence výskytu zápachu: 53% zápachy se nevyskytují, 13% zápachy téměř denně

Tato průzkumná studie byla současně provedena na německé části území

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Perličky z dotazníků

- Žiju zde 70 let, myslím, že Bublava „zatím“ tyhle problémy nemá, ale děkuju za optání
- Obyvatelé, kteří dostali dotace od Státu na vytápění rod. domků el. energií a topí pevnými palivy by měli dotace vrátit. Tito obyvatelé obzvlášť znečišťují ovzduší. Např. Janatka Evžen, Bublava 340 a další
- Celou záležitost považuji za provokaci... podepsán Já
- Voňavky a různé intenzivní „vůně“, kdykoli sousedka otevře dveře bytu
- Kočičí a psí smrad
- Hlavně sousedi, pálí čerty
- Zápach pošlých zvířat, krůtárna, zahradní udírny, kuřáci, ...

Stanovení míry obtěžování obyvatelstva pachovými látkami pomocí dotazníkových metod

Mgr. Lenka Janatová
ČHMÚ – pobočka Ústí nad Labem
Oddělení ochrany čistoty ovzduší
pošt. schr. 2
400 11 Ústí nad Labem

E-mail: janatova@chmi.cz

Tel.: 472 706 056

FAX: 472 706 024